

Centern vid Sergels torg

Det frågas ofta: Om de borgerliga bildar regering i höst, vilka blir statsråd? Frågan är meningslös, eftersom den först bör ställas om och när en borgerlig framgång föreligger. Däremot kan man klargöra vilka resurser de borgerliga partierna i dag har inom sina riksdagsgrupper. Att eventuella statsråd i stor utsträckning skall tagas därifrån är ju tydligt. Svensk Tidskrift har bitt redaktör Axel Waldemarson att skriva tre artiklar om hur de borgerliga riksdagsgrupperna nu, före valet, är sammansatta. Här publiceras den första artikeln, om centerpartiet.

Inom alla partier har under senare tid kunnat iakttagas en påtaglig strävan att på riksdagsgruppernas bekostnad stärka partistämmornas ställning. Den skulle en smula tillspetsat kunna kallas Palme-doktrinen: det är riksdagsgruppens uppgift att söka förverkliga kongressens beslut. Nu är det emellertid inte så alldeles lätt att helt binda en riksdagsgrupp vid en partistämmas uttalanden. Ofta företer den politiska utvecklingen irrationella drag; det uppstår ständigt situationer som delegaterna till partistämmorna inte kunnat förutse och gardera sig emot. Riksdagsgruppernas ställning är därför alltför mycket stark, när det gäller att forma ett partis aktuella politik.

I realiteten är det ju också så att riksdagsgrupper vid flera tillfällen de facto tillsatt partiledare. Både Per Albin Hansson och Tage Erlander utsågs till gruppledare innan partikongressen mera formellt stadfäste besluten. I Erlanders fall är det också inte så säkert att inte en kongress föredragit Gustav Möller. Moderaternas riksdagsgrupp fällde Gunnar Heckscher. När dåvarande bondeförbundet vid Bramstorps oväntade ohälsa 1948 automatiskt fick Gunnar Hedlund som formell ledare, innebar det i realiteten att partiledarfrågan avgjordes. Ett val under normala förhållanden skulle kanske inte ha lett till att skogsbonden föredrogs framför slättjordbrukaren. Och själve Bramstorp höll en gång på att fällas av sin egen riksdagsgrupp: vid 1941 års riksdag ställdes en motkandidat, vilken dock led nederlag.

Hur ter sig då de maktcentra som da-

gens riksdagsgrupper utgör? Den frågan skall jag söka besvara i ett par artiklar, av vilka den första ägnas centerpartiet.

Riksdagsgruppen

Ingen riksdagsgrupp har undergått en så total förvandling som centerpartiets. Traditionellt har partiledaren i denna en stark och avgörande ställning. Under den röd-gröna koalitionen år under 1950-talets första hälft fanns en mot denna starkt kritisk falang, som ofta gjorde sin röst hörd. Det behövdes emellertid inte mer än att Gunnar Hedlund själv infann sig i riksdagsgruppen, förrän ordningen var återställd. Under koalitionsåren krympte emellertid gruppen kraftigt. Den var praktiskt taget helt förankrad i modernäringen. Ett och annat undantag fanns väl. Sedan gamla bondeförbundets tid fanns en tradition att hålla sig med en professor: först Carl-Axel Reuterskiöld och sedan Nils Wohlin — den senare fader till Ulla Lindström (s). Under 1950-talet utgjorde Sten Wahlund det professorliga inslaget.

Efter segervalet 1970 framstår inte längre centergruppen som ett uteslutande jordbrukspolitiskt organ. Helt motsvarar den dock inte sitt väljarunderlag: alltså finns en övervikt för bonde- och skogsbruksrepresentanter. Genom att partiet även i storstäderna fick flera mandat har riksdagsgruppen dock fått en betydligt bredare intresseinriktning. Men framgången hade en annan sida. Oavsett vad de blivande riksdagsledamöterna ansåg före valdagen fanns det efter den till följd av valrörelsens politiska inriktning något manöv-

reringsutrymme för den hedlundska sk resultatpolitiken: uppgörelsen från fall till fall med den socialdemokratiska regeringen för att ta vissa bestämda väljargrupperns intressen tillvara. Naturligtvis finns det en vänstergrupp — liksom i andra riksdagsgrupper kan partiledaren Thorbjörn Fälldin placeras i gruppens mittsektor — men något nämnvärt inflytande har den inte. En stark politisk instinkt finns bland gruppmedlemmarna: man får inte göra något som riskerar framgången 1970. För många av centerriksdagsledamöterna är det inte svårt att av ren självbevarelsesdrift acceptera detta. Ett faktum är emellertid, att det är centern som dominerar i centerpartiets riksdagsgrupp. Men det finns profilstarka på bägge flyglarna som ibland inte drar sig för en lätt extremistisk politik.

Partiledaren

Fälldin kom inte oomstridd till gruppen som partiledare. Johannes Antonsson var en stark konkurrent. Många i gruppen skulle ha föredragit honom, och det är ingen hemlighet att Gunnar Hedlunds blickar — han ställde sig neutral i valet — föll på den halländske bonden. Valet dem emellan var viktigt; det är inte säkert att Antonsson med den politiska inriktning han företrätt så säkert orienterat sig mot ett gemensamt icke-socialistiskt agerande i betydelsefulla frågor. Han kan ha lockats till att fullfölja den sk resultatpolitiken. Både en och annan socialdemokrat hade nog gärna sett en annan utgång av partiledarvalet i centerpartiet. Fälldin har

emellertid snabbt och odisputabelt tagit ledningen i centergruppen. De löftesrika politiska opinionsmätningarna har varit ett stöd för honom, inte minst under de veckor då många oroliga partikamrater frågade sig vad placeringen i den s k högerburen skulle innebära. Antonsson har fått Nordiska rådet på sin lott, en uppgift som passar en politiker med en avsevärd skepsis mot vad som händer ute i Kontinental-Europa. Allt tyder på att Antonsson är på väg mot ett landshövdingeskap, för vilket han med sin praktiska inställning väl skulle passa.

Fälldins eldprov blev det gemensamma icke-socialistiska sysselsättningsutspelet 1971. Han stod inför det svåraste prov en centerledare kan ställas: att övertyga även de tveksamma i gruppen om att samverkan skulle utsträckas även till moderata samlingspartiet. Naturligtvis spelade Hedlunds förord stor roll. Men ställningstagandet gav ett övertygande bevis för att Fälldin besatt den för ett partiordförandeskap kanske viktigaste egenskapen: viljan att leda. Efteråt var det lätt för många i riksdagsgruppen att tala om hur naturligt och riktigt detta politiska utspel var. Före och under avgörandet fanns det mer än en centerpartist som tvivlande frågade sig hur detta skulle sluta. En och annan förlorade väl ett i interna diskussionerna ofta använt vapen: att en samverkan med moderaterna skulle leda till fanflykt bland sympatisörerna.

Gunnar Hedlund

Hedlunds betydelse för riksdagsgrupp och

parti kan naturligtvis inte underskattas. För en äldre generation är han garanten för att partiet inte skall svika en utrikespolitik grundad på yttersta försiktighet och en inrikespolitik där eftersatta grupper i samhället och glesbygdens folk inte kommer bort. Huruvida det senare är så lätt att förena med placeringen som första namn på centerns valsedel i Stockholm återstår att se. Att nomineringen skall ge partiet goodwill långt utanför Stockholm är uppenbart. Den beror alltså inte bara på att partiet uppenbarligen inte kan finna en politiker av format i Stockholm, där de andra partiledarna kandiderar. Och man skall inte underskatta verkan på äldre väljare av det argument som den — om uttrycket tillåtes — finurlige juris doktoren snabbt avlevererade efter nomineringen: "Det är nog inte bra att alla äldre politiker försvinner på en gång..."

Det är definitivt inte de ungas år i svensk politik 1973. Hedlund blir alltså kvar i riksdagen; det skulle förvåna om han inte stannar även i Europarådet med dess tillfällen till de av Hedlund så gouterade kulinariska utflykterna till Strasbourg. I riksdagen lär han diskret låta Fälldin spela första fiolen. Både denne och Hedlund lär även fortsättningsvis överlåta de ideologiska formuleringarna åt partisekreterare Gustaf Jonnergård. Denne kunde, om han så velat, i dag suttit i riksdagen. Det formella riksdagsmannaskapet har emellertid inte (klokt nog) haft någon dragningskraft på honom, en — skulle man kunna säga — inte alldeles vanlig partisekreterardygd. Jonnergård har för

övrigt lyckats avgjort bättre när det gäller att i skrift presentera centerideologin än den programkommission som i ett utkast till partiprogram skrev de berömda orden: "En avgörande förutsättning för att denna jämlikhetsmålsättning skall kunna uppnås och ges ett varaktigt innehåll är att allas vår verksamhet underordnas de biologiska lagar som tar sig uttryck i naturens kretslopp." Jonnergård kan tillsammans med centerledaren i Finland, Johannes Viro-lainen, anses vara den moderne uttolka-ren av finländaren Santeri Alkios läror — en ideolog som för övrigt president Kekko-nen till och från citerar.

I jordbruksintressets spår

Tesen om "naturens kretslopp" har illvil-liga partivänner tillskrivit författaren och partivännen Per-Olof Sundman. Med detta må det nu vara som det är; Sund-man själv är väl det kanske främsta ut-trycket för den bredd centerpartiets riks-dagsgrupp numera har. Det är svårt, för att inte säga orättvist, att i dag tillvita centern bristande kulturpolitiskt intresse. Å andra sidan förefaller raden av jord-brukspolitiska påläggskalvar alltmera tunnsådd.

De unga centerpartisterna tycks ägna sig åt andra mindre jordnära och mera visionära politiska ting. När nu Nils G Hansson i Skegrie — den röd-gröna koali-tionens siste jordbruksminister — lämnar riksdagen, tycks det vara svårt för riksdags-gruppen att finna efterträdare som ordfö-rande i jordbruksutskottet. I gruppen finns visserligen Axel Kristiansson i Harplinge,

välkänd från föreningsrörelsen. Men han är ledamot i skatteutskottet, och det kan-ske är finare numera även för en center-partist. Filip Johansson från Norrbotten kanske inte anses lämplig — inte när det gäller kompetens utan framförallt därför att jordbruksutskottets främste av många anses böra vara mantalsskriven så nära Skånes bördiga mylla som möjligt.

Men det kan också tas som ett tecken till att många ledamöters inriktning är bredare än tidigare. Tiderna förändras och med dem även jordbruksutskottet: den dagen är kanske inte så avlägsen när miljö-frågorna blir dess viktigaste uppgift. Den skogspolitiska striden som nu tonas fram kommer också att ställa stora krav, såvitt man nu inte rent av anser att skogspoliti-ken är en fråga för näringsutskottet!

Kanske kan man säga att jordbruks-intresset vidgats till ett allmänt regional-politiskt intresse. I den gröna vågens köl-vatten har också följt en populism, som otvivelaktigt kommit centerpartiet till godo och visst inte saknar företrädare i riksdagsgruppen. Hittills har den varit en tillgång och knutit åtskilliga i och för sig disparata grupper till partiet och berett stämningarna bland väljarna för en cen-tervalsedel. Med alla politiska vågor för-håller det sig emellertid så att de så små-ningom ebbar ut. Kvar står då det decen-tralistiska och storstadsfientliga: landsbyg-den utgör för många centerpartister en överlägsen miljö och storstaden ett Sodom med dess frestelser och annalkande förste-ning. För riksdagsmän av typen Bertil Jo-nasson i Ekshärad eller särlingen Bengt

Börjesson i Falköping framstår decentralisering som en lära med dogmens tyngd och oföränderlighet. Den utesluter varje nyanserat resonemang och kan i det långa loppet bli en belastning för centerpartiet.

Å andra sidan är riksdagsledamöter av denna typ på sitt sätt en odisputabel tillgång för partiet. En stor del av gruppen fungerar som "året runt-politiker". De är kanske till och med mera aktiva på hemmaplan än vid Sergels torg och fungerar som frivilliga ombudsmän för sitt parti. Det ger inte bara partiet vitalitet utan den enskilde riksdagsmannen en god kontakt med vanligt folks okomplicerade syn och oförblommerade mening. De är "political animals", deras kompassriktning väljs mera utifrån tro än vetande och med sin naturliga instinkt och nära kontakt med människorna går de sällan vilse i opinionen.

Otvivelaktigt har dessa decentralister in absurdum skapat svårigheter för sina partivänner från Stockholm. Dessa har sökt hålla god min i elakt spel; detta gick åtminstone hjälpligt så länge Stockholms-trakten inte som i dag är en avfolknings-region. Nu ter det sig bekymmersammare för centerns storstadsrepresentanter. De naglas vid skampålen för att vara stockholmsfientliga, vilket ju med det talespråk centerpartister ute i landet använder är precis detsamma som att inte slå vakt om sin hembygd.

Kärncentern och de andra

Om man så vill, kan centergruppen också delas i kärncentern, de mörkgröna och

extremisterna. Bondeförbundet lyckades tidigt framstå som företrädare för landsbygdens intressen, decentralistiska innan detta var ett politiskt begrepp samt motståndare till maktkoncentration både inom stat, fackföreningsrörelse och näringsliv. Med en konservativ kultursyn kom bondeförbundet alltmer att förena en radikalare inställning till andra samhällsfrågor. Det är alltså kännetecknet för kärncentern; centern i centerpartiet och Fäldin företräder liksom flertalet i riksdagsgruppen denna falang. Många i den syns inte särskilt mycket utåt i riksdagsdebatten. De är mindre talföra än de mörkgröna och de unga ytterlighetspolitikerna i partiet. Men just härigenom ger de balans i och trygghet åt riksdagsgruppens arbete.

Riksdagsgruppen saknar ett såkallat Åsa-Nisse-marxistiskt inslag. Det utesluter inte några radikaler; Olof Johansson, tidigare ungdomsförbundsordförande, är för begåvad för att tala Åsa-Nisse-språk. Han står emellertid ytterlighetsgruppen utrikespolitiskt nära. Dock aktar han sig visligen för att citera skriften "Vart går centern?" med dess krav på att den "folkfront som skapats av vänstersocialdemokrater, vpk och centerpartister" mot EEC skall fortsätta på andra områden. Men hans profil är ändå klar: han kunde, men till nöd och näppe, godtaga handelsavtalet med EG och dess paragraf om utvecklingsbarhet. Ingen kan påstå att han vore förtjust i en borgerlig trepartiregering; motivet är emellertid närmast — liksom för andra unga i partiet — att ett fast samarbete med andra är ett otyg och att det bästa vore om centerpar-

tiet redde sig självt i regeringsställning.

Nils-Eric Gustafsson i Byske är på sitt sätt en relik: han företräder den gamla linjen om uppgörelser med regeringen och sade även detta rent ut inför det borgerliga utspelet 1971. Och på sitt sätt är det naturligt att ett parti, som så åderlåtit socialdemokraterna på väljare, alltså har en politiker med den inställningen i gruppen. Kanske är han inte så ensam som det ser ut.

Några namn i gruppen utöver de tidigare nämnda kan antecknas: Torsten Bengtsson njuter sitt otium som en av de vice talmännen; trots att han av de unga stämplas som alltför USA-vänlig, sitter han kvar i utrikesutskott och -nämnd. Till framtidsmännen hör jämtlänningen Nils G Åsling, ehuru man är förvånad över att denne kulturpolitiskt inriktade politiker kommit att syssla med så krassa ting som den ekonomiska politiken. Naturligtvis är Gunnar Larsson i Luttra inte utan inflytande, men detta beror mera på hans ledande ställning i kommunförbundet än på konstitutionella insatser i KU. Till partiets socialpolitiker hör Rune Gustafsson i Alvesta. Lennart Mattson, ordförande i

skolutskottet, är väl mera skolpolitiskt inriktad, men utbildningsfrågorna förbehålls Thorsten Larsson i Staffanstorp och utbildningsutskottet. I näringsutskottet sitter Fritz Börjesson i Glömminge — han som en gång *glömde* en viktig votering. Bengt Sjönell gör mycken nytta på småindustrins fält.

Den nya centergruppen har 9 kvinnliga ledamöter; det är inget chevalereskt påstående att de hävdar sig väl i jämförelse med sina manliga kollegor. Karin Söder har, sedan hon blev vice ordförande i partiet, gjort en kometkarriär. Hon är redan suppleant i utrikesnämnden och har detroniserat den tidigare ensam centerkvinnan i riksdagen Elvy Olsson i Hölö med hennes blygsammare placering i civilutskottet. Nämnas bör också Karin Andersson som också är en intresserad ledamot av kommunstyrelsen i Stockholm.

Om centerpartiet sägs det någon gång, att det är på väg att bli det icke-socialistiska arbetarpartiet. I varje fall avspeglas det inte i riksdagsgruppens sammansättning. Det är verkligen inte alla gruppledamöter som har valkiga händer!